

Relacja z ostatniego w 2016 roku „Spotkania ze źródłem archiwalnym”

Dnia 30 listopada 2016 r. w siedzibie Archiwum Państwowego w Kielcach odbyło się „Spotkanie ze źródłem archiwalnym” pt. „Księgi metrykalne jako źródło historyczne”. Organizatorami cyklu spotkań w 2016 r. było Archiwum Państwowe w Kielcach i Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Dyrektor Archiwum Państwowego w Kielcach Wiesława Rutkowska i dyrektor Instytutu Historii UJK dr hab. prof. UJK Beata Wojciechowska powitały gości i przedstawiły prelegentów.

Pierwszym prelegentem był prof. dr hab. Waldemar Kowalski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), który przedstawił „Obraz życia i śmierci w staropolskich księgach metrykalnych”. Profesor omówił okres historyczny, w którym powstawały staropolskie księgi metrykalne, sytuację gospodarczą i wyznaniową kraju. W okresie staropolskim wprowadzono obowiązek prowadzenia ksiąg urodzeń, ślubów i zgonów, ale katolicy nie przywiązywali zbyt dużej uwagi do formalności. Urodzenia i śluby zgłaszano pod koniec roku, nawet ze znacznym opóźnieniem. Najmniej chętnie zgłaszano zgony. Referent nawiązał również do ówczesnie panujących zwyczajów, np. zaślubiny młodej pary często odbywały się w domach, a nie w kościołach. Podczas przygotowanej prezentacji omawiał zwiualizowane unikatowe szkice zachowane w tych księgach. Przedstawił ich znaczenie i okoliczności w jakich powstawały. Omówił temat pochówków zmarłych w okresie staropolskim, co wyjaśniło zgromadzonym na spotkaniu znaczenie większości prezentowanych szkiców zachowanych w staropolskich księgach metrykalnych. Referent stwierdził, że często proboszczowie niechętnie zajmowali się wpisami do ksiąg, ze względu na szereg innych obowiązków, i zlecali te czynności wikarym lub innym osobom. Z tego względu wpisy są raczej lakoniczne, ale księgi zawierały również opisy bardziej szczegółowe.

Jako kolejny wystąpił Dr Lech Frączek (Uniwersytet Jagielloński) zapoznając zgromadzonych z tematem „Makro i mikro historia w świetle ksiąg metrykalnych z XIX i XX wieku”. Jego wystąpienie skupiło się na znaczeniu metrykaliów z ww. okresu w historii i dziejach ludności. Podkreślił, że pomimo powstałych rejestrów mieszkańców (w szczególności galicyjskich) same akty metrykalne stanowią znakomite źródło do badań historycznych. Zaznaczył, że powszechne dzisiaj poszukiwania genealogiczne nie powinny ograniczać się jedynie do kręgu rodzinnego genealoga. Winny skupiać się i rejestrować także wszystko to, co dla potomnych kiedyś będzie ważne, co tworzy i pomaga stworzyć szerszą bazę dla innych poszukiwaczy, genealogów, ale i dla historyków. Stwierdzenia makro historia w znaczeniu ogólnym „kraju” i mikro w znaczeniu „małych ojczyzn”, zamykają się także w księgach metrykalnych, będących niejako rejestrem i bazą do tworzenia historycznych analiz i podsumowań dziejów narodu. Dr Lech Frączek przybliżył zgromadzonym specyfikę powstawania i prowadzenia ksiąg metrykalnych schyłku XVIII oraz XIX i XX wieku. Wpisy do ksiąg metrykalnych po 1867 r. występują w języku rosyjskim, ale według referenta, nie należy się tym zrażać, ponieważ stanowią one pewien powtarzający się schemat. Poznanie kilkudziesięciu słów pozwala rozczytać księgę. Często w nawiasach umieszczano również polskie wyrazy. Przy badaniu zagadnień szczegółowych warto porównać księgi metrykalne z brudnopisem.

Następnie, straszy archiwista mgr Hubert Mazur z Archiwum Państwowego w Kielcach, przedstawił zebranych gościom najciekawsze archiwalia z zasobu archiwum kieleckiego nawiązujące okresem historycznym do tematów wystąpień. Prezentację poprzedził wstępem, w którym zawarł najważniejsze informacje o przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach metrykaliach związanych z tematyką spotkania. Zaprezentował zebranych zarówno pokaz kopii z oryginałów oraz same oryginały staropolskich ksiąg metrykalnych i użyczonych przez Dr Lecha Frączka, tych ostatnich pochodzących z XIX i XX wieku.

Po wystąpieniach zainteresowani zadawali pytania prelegentom. Prof. dr hab. Adam Massalski posiłkował się często księgami metrykalnymi przy badaniach nad dziejami powstania styczniowego i z tego powodu zainteresował się opisem zaprezentowanym przez Dr Lecha Frączka na temat nieznanego z imienia i nazwiska powstańca zabitego przez dragonów rosyjskich. Dr Frączek stwierdził, że znalazł opis w brudnopisie, w księdze go nie było, ponieważ byłoby to niebezpieczne dla osoby wpisującej.

Prof. dr hab. Krzysztof Bracha nawiązał do wystąpienia prof. dr hab. Waldemara Kowalskiego, zastanawiając się nad początkami zapisów metrykalnych, przybliżając zgromadzonym jednocześnie zarówno okres historyczny jak i sytuację

---

panującą w środowiskach kościelnych w kraju. Jego zainteresowanie wzbudziły omawiane i prezentowane inskrypcje, pojawiające się na nich symbole, a w szczególności symbol myszy, mogącej symbolizować dusze zmarłych, a których znaczenie, jak stwierdził, trzeba koniecznie wyjaśnić. Rysunki w księgach metrykalnych mogły również ułatwiać poszukiwanie konkretnej informacji. Informowały o początku lub końcu roku.

W dyskusji na temat metrykaliów wzięł udział były pracownik archiwum kieleckiego i biblioteki UJK Jan Jadach. Poruszył on sprawę przygotowywania kopii metrykaliów dla Mormonów. Historię tę omówił prof. dr hab. Waldemar Kowalski. Prof. dr hab. Adam Massalski przekazał zebranych dużo ciekawych informacji o losach kopii wykonywanych dla Mormonów, które to prace, jak i inne sytuacje dotyczące prac nad metrykaliami, pamięta jeszcze z czasów pracy w Archiwum Państwowym w Kielcach. Tu poruszył tematykę mikrofilmów wykonywanych przez archiwum kieleckie i archiwa państwowe z ksiąg metrykalnych. Temat ten rozwinęła dyrektor Archiwum Państwowego w Kielcach Wiesława Rutkowska zwracając uwagę na możliwość ich udostępniania poprzez wypożyczenia międzyarchiwalne dla potrzeb zainteresowanych badaczy.

Kolejnym zagadnieniem, które pojawiło się podczas dyskusji była kwestia dotychczasowego wykorzystania ksiąg metrykalnych w Kielcach. Prof. Waldemar Kowalski podkreślił, iż tematyka metrykaliów poruszana była już wiele lat temu w publikacjach kieleckich historyków i regionalistów, m.in. przez Jana Pazdura. Głos w dyskusji zabrał także pracownik Archiwum Państwowego w Kielcach straszny archiwista Jerzy Jabłoński. Wspomniał o pierwszych zapisach w języku rosyjskim w aktach stanu cywilnego dokonywanych w 1867 r. na terenie guberni kieleckiej oraz o rabowaniu kościoła w Koniecpolu przez Szwedów oraz o zapisie takim w księgach metrykalnych parafii Koniecpol. Padło również pytanie dotyczące listy płatników świętopietrza, które znajdują się najprawdopodobniej w Watykanie.

Cykl spotkań w 2016 r. zakończyły Panie: Dyrektor Wiesława Rutkowska i dr hab. Prof. UJK Beata Wojciechowska. Podziękowały zebranych, organizatorom, osobom współpracującym, za całoroczne w nich uczestnictwo i zaangażowanie. Jednocześnie zaprosiły na pierwsze spotkanie inauguracyjne cykl tychże w 2017 r. pt. „Deportacje z Kresów Wschodnich 1939-1941”, które odbędzie się 25 stycznia 2017 r.

W kularach, przy kawie i herbacie, goście kontynuowali dyskusje na temat metrykaliów, i nie tylko.

W trakcie spotkania można było zapoznać się z wystawami dostępnymi w sali wystawowej i na holu głównym: „Zatrzymane w kadrze”. Szkoły, nauczyciele i uczniowie” fotografie z zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach” oraz “Stefan Rowecki „GROT” wystawa użyczona z AAN (obie dostępne będą dla zwiedzających do końca stycznia 2017 r.). Czynny był również punkt konsultacyjny pod nazwą „Archiwa Rodzinne”, a z publikacjami Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, księgarni „Światowid” oraz Wydawnictwa Biblioteki Publicznej w Końskich „Arslibris”, można było zapoznać się i zakupić wybrane pozycje przy zorganizowanym stoisku wydawniczym.